

ÍTÉLET NINCS

Ez az ifjúság talán tudja, mi a dolga. A dolgát szó szerint gondolja (mindent szó szerint gondol). Ezért a dolgát megpróbálja kézzelfoghatóvá tenni (szereti a kézzelfogható dolgokat). Eközben kiderül, hogy mégsem egészen tudja, mi a dolga. Vagyis, hogy csak általában tudja. Elvontan. Az elvontság szintjén maradni pedig — fegyverletétel.

Ez az ifjúság, ha módja van rá, nem vallomámos. Számára, ha csak lehet, nem vallani való a nemzetiségi sors, hanem konkrét tennivaló. Vannak korok, mikor az is tett, ha az ember kérdez. Tennivalóit kérdezi.

Ennek az ifjúságnak ez a társadalmi rendszer nem reveláció. Kérdezi tehát, hogy miért nem az. Kérdezi, mi következik ebből. Kérdezi helyzetéből adódó nemzetiségi alternatíváit. Körüljárja tételezett szabadságát. Megnézi, mi a feltétele annak, hogy érdemben tudjon cselekedni. Megpróbál szembenézni tetteinek erkölcsi-politikai konzekvenciáival.

Megpróbál jó alternatívát választani. Megnézi, miért nem elég ehhez a csak erkölcsi kiindulópont. Megnézi, miért használhatatlanok az üdvtanok, s az egyoldalú magatartás-kultusz miért utópia. Rájön, hogy gyakorlati világnézet nélkül minden világmegváltó szándék utópia.

Megnézi, hogyan tudná a világnézetét gyakorlativá tenni. Megpróbálja a világot nagy szavakból kisebbekbe öltöztetni. Felismeri, hogy ehhez eszményeit ki kellene szabadítani közhelyszerűségükből. Utánagondol, lehetséges-e ez. Megnézi, hogyan kerülhető el, hogy közhellyel közhelyet, elvontsággal elvontságot állítson szembe. Megpróbálja lemetszeni magát kamaszkorának egyoldalúságáról, türelmetlenségéről, kategorikus mindent-akarásáról. Ez a művelet azért fájdalmas, mert nem lehet tökéletes. Ha tökéletesen sikerülne, ez az ifjúság (és bármelyik) önmagáról metsződne le.

Megnézi tehát, ér-e valamit önmagához hű elégedetlensége. Mire jó elvontsága. Mire radikalizmusa. Megnézi, mindezt milyen cél szolgálatába állíthatja. Megnézi, mi a beilleszkedés ára. Mérlegel. Mérlegelés közben nem közönyös, csak mélyhűtött. (Megnézi, miért az.)

Ezt az ifjúságot talán nem érdemes realizmusra inteni. Amíg kívül áll rajta, úgyis megalkuvásnak nézi. Miután meg beilleszkedett, úgyis realista. Ezért van, hogy intelmeket is csak önmagától fogad el. Hanem azért mégis odafigyel, ha hozzá szólnak. Megnézi, miért szólnak hozzá. Megnézi, deklarációkat várnak-e tőle, vagy „minden fennálló kíméletlen kritikáját“, azaz pozitív meghaladását.

Méltányolja Balogh Edgár önmagához való félelmetes őszinteségét.* De megnézi, miért kell közismert általánosságokat is mondania annak, aki tudja, mikor mond közismert általánosságokat. Látja a közhelyek kétértelműségét. Látja a duplafenekű fogalmak karrierjét. Szeretne elszakadni tőlük.

Ezért megpróbálja saját céljai szolgálatába állítani a közhelyek iránti félelmetes őszinteséget. Megpróbálja a világ dolgaira is kiterjeszteni. Ezzel talán meg-

* Balogh Edgár: Intelmek. Kriterion Könyvkiadó. Bukarest, 1972.

szüntetheti a félelmetességét. Az őszinteség kiterjesztése olyan mértékben sikerül neki, amilyen mértékben meg tudja haladni Balogh Edgár boldogság-felfogását. Megnézi tehát, fél keze ujjain „kipengethető-e a boldogság tízparancsolata”. Úgy találja, nem. Úgy találja, a cselekvéshez a boldogság és boldogtalanság egyaránt hozzátartozik.

Ez az ifjúság következőképp nem tudja követni a Balogh Edgár-i értelemben vett optimizmust. Természetéhez az áll közelebb, hogy az eredmények mellett főként a lehetőségeket figyelje. Hogy konkrét kritikái, vagyis gyakorlati *nem-et* tudjon mondani az egyszer már túlhaladott *igen-re*.

Megnézi tehát a konkrét kritika értelmét. Megtanulja úgy birtokba venni a tagadást, hogy azzal is a munkáshatalmat erősítse. Ehhez meg kell ismerkednie a hatalom szerkezetével. Meg kell ismerkednie a hatalom szerkezetváltozásaival. Tudnia kell, ki dönt, kinek az érdekében. Meg kell ismerkednie a hatalom intézményeivel. Meg kell tanulnia kritikusan élni velük. Megnézi, a birtokbavételnek ez az igénye átsapathat-e anarchiába. Ugyanakkor kétségbe vonja, hogy a forradalom megtartása könnyebb a forradalom kivívásánál.

Ha ez az ifjúság nem ismeri önmagát mint ifjúságot, könnyen abba a hibába eshet (esik is), hogy a meglévő mítoszokat elutasítva, önmagából farag mítoszt. Ezért megpróbálja kiismerni önmagát. Számba veszi a nemzedéki önismeret akadályait. Megpróbálja befogni önmaga sokféleségét és önmaga másféleségét. Saját bőrén tapasztalja, hogy ez az ifjúság társadalmi és erkölcsi rétegződésében nem az, akit Balogh Edgár az *Intelmek*ben megszólít. Megnézi, miért nem az. Miben sokrétűbb és miben ellentmondásosabb. Ennek felméréséhez szembe kell néznie az *Intelmek*ben nem említett kudarcaival. Megnézi, hogyan rétegzik saját kudarcai. Problémái között első helyre a pályaválasztást teszi (az *Intelmek* erről sem szól). Megnézi, hogyan függ ez össze bizonyos életeszemlék válságával. Megnézi, mennyit nyom ebben a válságban az örökölt eszmények elvontsága. Ezen belül mennyit a közösségi eszményeké. És mennyit önmaga megvalósításának konkrét munkahelyi, iskolai, ifjúsági szervezetbeli kudarcai.

Megnézi, mi a lényege az új nevelés- és ifjúságpolitikának. Egyáltalán lehet-e újból újat teremteni. Megnézi, van-e ebbe beleszólása. Kérdezi, van-e sajátos köze az ifjúság közösségi integrációjának a Balogh Edgár megfogalmazta ifjúsági-nemzetiségi szerepvállaláshoz. Úgy találja, van.

Megpróbálja saját nyelvére lefordítani Balogh Edgár ifjúsági vállalkozásait. Vagyis továbbgondolni a közösségi beilleszkedés felsőbbrendűségét az egyéni felzárkózással szemben. Megnézni, vannak-e az ifjúsági önszervezésnek intézményes keretei. Felderíteni, a meglévő intézmények miért nem elég nyitottak a spontán ifjúsági vállalkozásokhoz.

Megpróbálja elvontságából kibontani a nemzetiségi szerepvállalást. Megpróbálja megtölteni tartalommal a közületi beilleszkedés fogalmát. Szüksége van rá, hogy újraértelmezze Balogh Edgár kettős kapcsolástani elméletét. Tisztázná, mit jelent számára a nemzetiség és mit az államiság.

Megnézi tehát, mit kezdhet a nemzetiségével. Öneszmélését, önmegtartását nem szakíthatja el az országtól, az államtól, amelyben él. Nem közömbös számára tehát, hogy milyen ennek az államnak a hatalmi struktúrája. Fölismeri, nemzetiségi érdeke őt ahhoz az osztályhoz köti, amely a hatalom demokratizálását igényli.

Ez az ifjúság persze szeretne túllépni a demokratizálódásnak azon a fogalmi elvontságán, amely az *Intelmeket* jellemzi. Konkrétabbá szeretné tenni, s ehhez egyszer fel kell ismernie, hogy a demokratizálódás politikai kérdés. De tud-e politizálni? Megtanult-e? Ifjúsági szervezete kialakította-e politikai egyéniségét?

Tudomásul veszi, hogy a döntések nyelve felső szinten az állam nyelve. A politika felső szintjére figyelve, önmagának szegzi tehát a Balogh Edgár-i noszogatót, tudja-e, uralja-e a román nyelvet. Tudja-e az együttélés leckéjét? Tudja-e a többségi nemzet gondolkozásmódjában a sajtókat? Tudja-e történelmében a sajtókat? Tudja-e politikájában a sajtókat?

Ha ezt a sajtókat tökéletesen tudja, felismerheti, hogy a demokratizálódás több, mint politikai kérdés. Megnézi, hogyan válik anyanyelve ennek a többletnek az eszközzé. Megnézi, mi ez a többlet. Megnézi, miért van egyre inkább szüksége rá. Kérdezi, a közömbösség helyett vajon nem a közömbösség lehetőségét kell-e meghaladni. Amire a látszat-demokráciának nincs szüksége, a döntések közvetlen közösségi ellenőrzése vajon nem éppen azon alapul?

Ez az ifjúság tehát megnézi, hogy ez a társadalom milyen mértékben szervezhető valódi közösségekbe. Szemmel tartja a forradalmat, ahogy az a mindennapi életre is kiterjeszkedik. Megnézi, hogyan hat ez vissza az alsó szintű politikára. Felteszi azokat a kérdéseket, amelyeket Balogh Edgár nem tett fel.

Megpróbál a nemzetiség valóságával úgy szembenézni, hogy a kettős kapcsoláson belül differenciálni tudjon. Megpróbál kilépni a provincializmusból. Megpróbálja a nemzetiségi közéletet nem csupán az irodalomra korlátozni. Nemzetiségi létének problémáit nyilvánossá teszi. Megnézi, milyen feltételei vannak ennek. Elgondolja lehetséges gazdasági, tudományos, filozófiai fórumait.

Kérdezi, vajon ugyanaz-e a kettős kapcsolat formája Sepsiszentgyörgyön vagy Kolozsváron, Aradon vagy Ploiești-en. Vajon nem kellene az általánosságon belül tudatosítani az iparosodást, városiasodást, a vízszintes és függőleges társadalmi mozgásoknak a legutolsó falutól a fővárosig terjedő konzekvenciáit? Kérdezi, mit jelent egy szétszórtabb, társadalmilag mozgékonyabb nemzetiség életében a tömegkommunikáció Szatmáron, Hargita megyében vagy Bukarestben.

Hazafiságát ennél fogva képtelen egyszerű szerkezetként értelmezni. A hazafiság elvesztette számára tetszetős egyszerűségét. Küszködik tehát korszerű megfogalmazásával. Bonyolultabban éli át, így teszi emberibbé.

Van-e ennek az ifjúságnak elfogulatlan emberismerete?

Olyan kérdés ez, melyhez össze kell gyűjtenie magatartás-eszményeit. El kell igazodnia köztük. Átveszi tehát örökségét: egyfelől a minden helyzetben büszke „nehéz embert“. Másfelől a mindig talpra eső, a szükséges „kompromisszumot“ mindig megtaláló „réalpolitikust“. S e kettő közti átmeneteket, melyek osztódással szaporodnak.

Melyiket válassza? Úgy érzi, minden morzsányi eszményre szüksége van. Megnézi, miért. Megnézi, a különböző egyéniségtípusok kifejlődése miatt következménye és miért feltétele a demokratizálódásnak. Lehet-e a marxizmuson belüli eszmény-pluralizmus az emberi szabadság mértéke?

Örökségében mindig vállalja a román néppel való együttélés eszményét is, melyet Balogh Edgár életútja képvisel. Megnézi, mi az hogy fantasztika. Megnézi, mi az hogy realista. Megnézi, van-e ilyen a valóságban. Balogh Edgárt képzeletben az ő „tintás“ kámpadjára vonja. Kérdezi, prométheuszi magatartás-e a „nem-igaz-hogy-semmit-sem-lehet-csinálni“. Megpróbál a Főnix madártól főnix-madárságot tanulni. Ez a madár, ha megfosztják mítosztól (tollától), nem repül. Ez lépeget, vagy két lábon ugrál. De poraiból mindig föltámad.

Ez az ifjúság azonban új életformát kereső mozgalmában hogyan találkozhat Balogh Edgár életútjával? Ez az ifjúság Balogh Edgár egyéniség- és közösség-programját legfeljebb az *Intelme*kől ismerheti. Megnézi, az *Intelme*k egy életút

tanulása helyett miért a nemzetiségi népszolgálat és a hatalomellenes anarchia, a gyökértelen kozmopolitizmus végétét kínálja.

Megnézi, a népszolgálat miért nem dinamikus erkölcsi fogalom. Miért választja vele el Balogh Edgár a nevelésre hivatottakat a nevelendőktől, az értelmiségi ifjúságot a néptől.

Ezt az ifjúságot fenyelezi, ha azt kérdezik tőle, jól sáfárkodik-e hagyományával. Kérdezi, mik azok. Kérdezi, hol keresse őket. Megpróbálja feltölteni közösségi önismeretének elvont csontvázát. Múltját apránként gyűjti össze akkor is, ha nem segít neki senki ebben. Nem mindenkit sikerül megszólaltatnia. Nem mindenkihez találja meg a kulcsot.

Ez az ifjúság Balogh Edgár *Intelmek*jét is megpróbálja annak venni, ami. Megnézi, miért tűnhet benne a féltés leckéztetésnek. Kutatja az *Intelmek* megszületésének titkát. Kutatja hatásának titkát. Megtalálja továbbgondolhatóságában. Kutatja hatástalansága titkát. Fogalmilag szétboncolja, nyelviileg kizsigereli az *Intelmek*et. Elfogadja mint kihívást, holott tisztában van vele, ez a „röpirat“ épp az „egyenes beszéd“, a „tárgyilag-fogalmazás“ Balogh Edgár-i stíluseszményének marad sok mindenben alatta. Keresi a szónoklástani megbicsaklás okát. Keresi az *Intelmek* helyét egy magatartás történetében. Elfogadja élő hagyomány helyett rá való utalásnak, étellel teli tanulás helyett egy magatartás-program vázának. Megnézi, miért van ez így. Megnézi, megelégedhet-e ennyivel.

Ez az ifjúság nyilván egyszerre az és nem az, akit Balogh Edgár maga fölé helyez (bizonyára érdemtelenül) és szembe dicsér (bizonyára helytelenül). A dicséret rossz kihívás. Ennek az ifjúságnak nem dicséretre, hanem önismeretre van szüksége. Lesz-e önismerete? Volt-e? Kaphat-e megnyugvást, hogy örökségként átnyújtott életét nem élte hiába? Számíthat-e hívekre öregségében? Elfelejteti-e olykori magányosságát?

Pereiben a végső döntést éppúgy a nála fiatalabaktól várja (fogja remélni), mint Balogh Edgár az *Intelmek*ben.

A végső döntés azonban elmarad. Ítélet csak az *Intelmek* ügyében van. Balogh Edgáréval közös lelkiismereti pörünk végtelen.

Sütő Béla (Vargyas):
Kazetta